

ИВАН ВАЗОВ - „ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА”

ДРАМАТИЗМЪТ В ЛИРИЧЕСКИЯ УВОД

„Опълченците на Шипка” е една от най-възторжените оди на Иван Вазов от цикъла „Епопея на забравените”, създадена в отговор на неоснователните твърдения от наши и чужди хулители, че народът ни е получил даром свободата си. Поетичната творба разгръща доказателствените доводи на автора в защита на българското национално достойнство. Вазов изобразява безпримерния героизъм на българските опълченци на връх Шипка в битката през август 1877 г., от която зависи изходът на освободителната война, прославя чутовния подвиг на българите - израз на тяхната храброст и висок национален дух. Широкото изображение на подвига на опълченците представлява своеобразна художествена аргументация на позицията, която отстоява поетът в лирическия увод.

Той има важна смислова и композиционна роля в цялостното художествено изложение. Драматизмът на действието се създава от стълкновението на две тези - на клеветниците и на защитниците на нашето национално достойнство. Поетът отхвърля неверните клевети (което сочи местоимението „ние”). Лирическият увод, изграден от теза и антитеза, съдържа две противоположни тематични ядра - за позора и за величието. Разгърнати в доказателствен синхрон, те открояват ключов образ - историята, която дава справедлива оценка на събитията. В историята на всеки един народ има тъмни и светли страници. В подкрепа на злонамереното твърдение на клеветниците служат именно тъмните страници в историята на българския народ.

В първата част на увода, в която се развива темата за позора, лирическият говорител сякаш приема доводите, които отрицателите излагат в защита на обвинението си. Той се съгласява, че в историята ни е имало мрачни страници - „дни на позор”, „синила от бича”, че „носим йоще срама по челото”, „стидни” следи от „хомота стар”. Анафоричното повторение на повелителната частица „нека” (в смисъл на утвърждаване: „Да, наистина е имало...”) носи обаче горчивата ирония на лирическият говорител. Зад привидното съгласие прозира болката ма родолюбеща, драматичното му преживяване, връщайки се към тези мъчителни спомени, свързани с робската участ на народа ни. Всъщност „позор” ли е всичко онова, което българинът е преживял в трагичните дни на своето робство?

Особено силно е драматичното чувство на лирическият говорител при споменаване на онези събития в историята ни, метонимично загатнати чрез имената Беласица и Батак. Това са едни от най-трагичните моменти в нашето по-далечно и по-близо минало - ослепяването на Самуиловите войници при изгубената от нас битка с Византия и страшните кланета в баташката черква по време на Априлското въстание. Да, това са тежки поражения в нашата история, но тези символни имена носят не само трагичен, но и героичен ореол. Запазвайки своето национално достойнство, Самуиловите воители са предпочели слепотата пред позорния плен, а българите в Батак са посрещнали достойно смъртта си. Ето защо би било кощунство тези събития да бъдат подведени под знака на позора. Зад привидното съгласие, че те „фърлят своя мрак”, стои отрицанието, което всъщност защитава новия поглед на Вазов към „мрака” на миналото. Това е трагизмът на историята, но не и позорът на народа. „Мрак” да, но това е мракът на трагичната историческа съдба.

Силата на драматичното напрежение, развиващо се по линията на възходяща градация, достига своята кулминация чрез анафоричното повторение в изреченото (пак привидно) съгласие с клеветническото твърдение за подарената ни свобода: „нека тази свобода да ни бъде дар!” Последното повторение на анафората „Нека!”, обособено като самостоятелно изречение с удивителен знак, съдържа огромна концентрация на болка и скрито възмущение от клеветата. Достигната е крайната точка на привидното съгласие (всъщност несъгласие) с тезата на отрицателите. Емоционалната атмосфера рязко се сменя във втората част на увода, която започва

с противопоставителния съюз „но“ („Но ний знаем...“). Въведена е антитезата. „Ний знаем“, че в нашата история има и светли страници, а една от тях „свети“ с необикновена светлина, буди гордост в душите ни. Неин символ е името Шипка - достоен отговор на клеветата, че свободата ни е дадена даром. Болката и възмущението на лирическият говорител от първата част се заменят с възторг и възхищение - емоционален израз на темата за величието. На Балкана са се подвизавали смелите народни синове - хайдутите. Там - на неговия връх, покрит с „белите кости“ на загиналите в името на свободата, се проявява и величието на българските опълченци. Възхищението от техния подвиг се превръща в символна нашата национална героика.

Възхищението на Вазов, свързано с името на Шипка, се излива чрез емоционални нареждания на градирани епитети (името е „ново, голямо, антично“), чрез сравнения („в нашта история кат легенда грей“, „като Термопили славно, безгранично“), чрез разгърнатата възходяща градация, завършваща с метафора („на клеветата строшава зъбът“). Сравнявайки подвига на опълченците с подвига на славните спартанци при Термопилите, поетът още повече извисява величието на българите, което надскача националните граници и добива универсален характер, като приобщава нашия народ към достойните за слава народи по света.

Смяната на темата за позора с темата за величието се изразява чрез контрастно организираната образна система - „дните на позор“ са представени чрез метафори, свързани с тъмнина и мрак, („тъмни като облак“, „фърлят своя мрак“), а славният подвиг се свързва с образи, носещи светлина (името Шипка „свети“ в тъмнината, „грее“ като легенда). Контрастът, като основен композиционен похват, характерен за цялата ода, се проявява и в пространственото движение - темата за позора се свързва с движение отгоре надолу (позорните дни висят „кат облак в нашия кръгзор“, „фърлят своя мрак“), а темата за величието - с движение нагоре (чувовният връх се издига към „небето синьо“), символизиращо извисеността на националния ни дух.

Възклицанието: „О, Шипка!“, което е като контрапункт на привидно утвърдителното „Нека!“ в края на първата част на лирическият увод, съдържа кулминацията на възторга и преклонението пред делото на опълченците. Драматичното преживяване в началото на увода вече е преминало в светла патриотична екзалтация. Даден е достоен отговор на несправедливото обвинение. Вазов с чест защитава достойнството на народ, който е доказал със своя героизъм правото си на национално-историческа съдба. Дълбоко убеден в историческото и национално достойнство на българския народ, поетът вдъхновено рисува художествената картина на подвига на българските опълченци, чиято слава се разнася векове наред из цялата наша земя чрез песента на родния Балкан.